

Een elektro-magnetische rariteit en eye-catcher

Elektro-magnetische klokken van de Britse ingenieur Thomas John Murday behoren, vanwege hun decoratieve uitstraling en de zeer geringe productieaantallen, tot gewilde verzamelobjecten bij liefhebbers. Dat geldt met name voor het exemplaar met het indrukwekkende horizontale balanswiel dat, zodra de amplitude beneden een bepaalde waarde komt, via een Hipp-toggle contact een impuls krijgt. Ondanks de goede betrouwbaarheid werden deze door de Reason Manufacturing Co. vanaf 1910 vervaardigde klokken nooit een commercieel succes. Naar alle waarschijnlijkheid zijn er minder dan 300 exemplaren van gebouwd.

 Menno Timmer

Mijn belangstelling voor Murday klokken, met name de exemplaren met het imposante balanswiel onder een stolp, is de afgelopen jaren eigenlijk nooit echt geprikkeld. Eenvoudigweg omdat een dergelijk relict uit de begintijd van de elektrische klokkenhistorie nagenoeg nooit op beurzen of veilingen werd aangeboden. Ooit, vele jaren geleden, mocht ik er een bewonderen bij een klokkenverzamelaar annex handelaar. Helaas hing aan dat exemplaar een astronomisch prijskaartje.

Recordbedrag Christie's

Een zoektocht op internet bood ook weinig perspectief op een toekomstige aankoop. Zo bleek dat een elektrische Murday clock onder een stolp bij Christie's, Londen in 2003 een recordbedrag van 15.525 pond op te brengen. Op de website <http://wp.clockdoc.org/>, waar nagenoeg alle informatie en documentatie over elektro-magnetische klokken is te vinden, stond een krantenbericht waarvan de kop luidde: 'Electric rarity for Science Museum'. Daarin werd meegedeeld dat het Science Museum in Londen een zeldzame Engelse elektrische mantelklok aan haar collectie had toegevoegd. Het museum betaalde voor deze

Afb. 1 - Murday's balance wheel clock uit 1910 met serienummer 268

via Christie's geveilde Murday klok met serienummer 207 (Afb. 6 en 7) een bedrag van 6.600 pond (helaas is het veilingjaar niet vermeld).

Het begon er aardig op te lijken dat ik mij voorlopig maar moest laven aan afbeeldingen. Zoals die in het standaardwerk 'Electrifying Time', een naslagwerk dat in 1977 ter gelegenheid van een tentoonstelling over elektrische klokken in het Science Museum werd uitgebracht. Achterop deze uitgave is de Murday balance wheel clock in volle glorie te bewonderen. Aanleiding voor de expositie was de honderdste geboortedag van Alexander Bain (1877), de uitvinder van de eerste elektrische klok.

100 procent 'genuine'

Mijn verbazing was dan ook groot toen ik weer eens contact opnam met Rob de Jong. Deze penningmeester van de Federatie Klokkenvrienden werd ruim tien jaar geleden gegrepen door het elektrische klokkenvirus en hij heeft zich (als hobby) gaandeweg bekwaamd in het vakkundig restaureren en repareren van nagenoeg alle categorieën elektro-mechanische/magnetische

klokken. Min of meer terloops vertelde hij dat hij ook nog een Murday klok met horizontaal balanswiel in een doos had staan die hij nog moest

Afb. 6 en 7 - Een identiek exemplaar dat het Science Museum aankocht (serienr. 207) plus bijbehorend krantenartikel.

Electric rarity for Science Museum

THE Science Museum added a rare English electric mantel clock to its collection when it paid £6600 at Christie's South Ken sale on 27th January for a good example by the Reason Manufacturing Company of Brighton. One of the earliest of its type from this firm, the clock was made to a patent taken out by Murday in 1910 and had a visible skeletonised movement, circular glass chapter ring and bi-metallic balance wheel. It was unusual in that most of the surviving clocks of this type have glass dials backed by white card.

opknappen. (Afb. 1) De klok had serienummer 268 en foto's staan uitgebreid op <http://wp.clockdoc.org/> vertelde hij er nog bij. Dat liet ik mij geen twee keer zeggen. Na een bezoek aan de website en kort contact met Jan van Harten, een van de initiatiefnemers van ClockDoc, en Gijs Veraart, eveneens een expert en verzamelaar van elektrische klokken, was ik er van overtuigd dat de Murday van Rob de Jong volledig origineel was en geen replica. Zowel Jan van Harten als Gijs Veraart bevestigden dat nummer 268 door David Read, die als auteur regelmatig artikelen over elektrische klokken verzorgt voor het AHS UK Bulletin en geldt als de grootste expert op dit gebied, voor '100 procent genuine' is verklaard.

Serienummer en graving

Dat was een hele geruststelling, omdat van Murday klokken veel nagemaakte exemplaren in omloop zijn die soms nauwelijks van origineel zijn te onderschei-

den. Gelukkig, zo meldt David Read, zijn originele Murday klokken te herkennen aan een serienummer in de achterplaatje van het uurwerk (Afb. 4) en een gegraveerd plaatje op de voet van de klok (Afb. 2) met de tekst:

**ELECTRIC CLOCK
Made by
THE REASON MFG Co LTD
BRIGHTON
Murday's Patent**

Als die ontbreken, dan geldt de klok als verdacht en is waakzaamheid geboden. Nadat ik de nog schoon te maken en af te stellen Murday van Rob de Jong had gekocht, vergeleek ik toch nog even de foto's met tal van beelden van Murday balansklokken die op internet zijn te vinden. Mijn oog viel al snel op de website van Christie's die kennelijk vrij recent, namelijk op 17 maart 2015, in Londen, South Kensington, een Murday klok had geveild die een sterke gelijkenis vertoonde met mijn exemplaar. Ik moest de omschrijving bij het lotnummer twee keer lezen voordat het kwartje viel.

De tekst luidde:

*An English brass and mahony Murday style electrical mantel timepiece
The Reason Manufacturing Company Limited, Brighton, early 20th century
With Roman glass chapter ring and silvered plaque ELECTRIC CLOCK/ MADE BY/ THE REASON MFG CO. LTD/ BRIGHTON/ MURDAY'S PATENT, the back plate stamped 268
13 ¾ in. (35 cm.) high, including dome; 9 in. (23 cm.) diameter.*

Er was geen twijfel mogelijk: DIT WAS DEZELFDE KLOK.

Blijkbaar had Christie's opnieuw de hand weten te leggen op een Murday klok en is die na de veiling via een handelaar (of meerdere) enkele maanden later bij Rob de Jong terecht gekomen. In ieder geval vormde dit opnieuw een bevestiging en een extra bewijs dat het hier om een echte Murday ging en niet een op basis van assemblage kits en onderdelen samengestelde reproductie.

Historie

De geschiedenis van de Reason Manufacturing Company gaat terug naar 1870. In dat jaar startte Henry Reason met de verkoop van kaartspellen en speelgoed pisto-

Afb. 2 - Het zilveren plaatje op de voet van de klok met de graving van Reason Manufacturing Company.

Afb. 3 - Links de twee spoelen van de klok en het Hipp-toggle systeem. Na circa 18 omwentelingen van de balans valt het vaantje in de inkeping van het W-blok en sluit het contact.

Afb. 4 - Op de achterplaatje is onderaan het serienummer 268 zichtbaar

Afb. 5 - In de voet van de klok bevonden zich nog de visitekaartjes van de vorige Britse eigenaar.

len. Zijn onderneming bleek al spoedig succesvol en in 1897 zag de Reason Manufacturing Company, gevestigd aan de Gloucester Road in Brighton, het levenslicht. De activiteiten van het bedrijf breidden zich snel uit. Rond 1900 was Reason een belangrijke leverancier en fabrikant van allerhande elektrische pro-

Afb. 11 - Advertentie van The Reason Manufacturing Co. uit 1909. Blijkbaar was de onderneming ook actief op het gebied van vliegtuigtechniek.

ducten, zoals zekeringen en energiemeters (Afb. 11 en 12).

Tegen die achtergrond was het een kleine stap naar elektrische klokken, waarvan de populariteit, in een periode die werd gekenmerkt door het 'vooruitgangsoptimisme', een grote vlucht nam. Vooral op technisch gebied was dit een interessante periode waarin veel uitvindingen werden gedaan en vernieuwingen, die de basis vormden van de huidige samenleving, in hoog tempo werden geïntroduceerd.

Zo ook op het gebied van elektro-magnetische klokken, waarbij allerlei pioniers op basis van een spoeltje dat over een vaste magneet beweegt (of omgekeerd: een magneet die over een vaste spoel glijdt) vaak ingenieuze en complexe systemen ontwikkelden. Met slechts één doel voor ogen: een perfecte en (dankzij de distributie van tijd door moederklokken) uniforme tijdmeting te realiseren. Tot een van die pioniers behoorde ook Thomas Murday.

Verschiedende patenten

Murday, een elektrisch ingenieur, werkte in 1894 samen met Gent and Parsons en was mede-octrooihouder van een van de patenten die op naam van Gent stonden. In 1901 werkte Murday voor Standard Telephones and Cables (STC) en had hij

een reguleur met een Hipp Toggle gepatenteerd die signalen gaf aan master clocks. Hij had eveneens een patent verkregen voor een systeem waarbij de opgeslagen energie van een slingeruurwerk werd gebruikt om de klok, na ontvangst van een signaal, te synchroniseren. In 1908 verwierf Murday het patent voor

Afb. 12 - The Reason Manufacturing Co. was begin 1900 een belangrijke leverancier van energiemeters, meterkasten en zekeringen.

zijn balance wheel clock (patentnr. 22.819). Hij slaagde er echter niet in zijn uitvindingen tot een commercieel succes te maken. Bovendien bezat hij geen productiefaciliteiten om zijn eigen patenten op de markt te brengen. Hij trachtte nog wel zijn eigen Hipp-toggle patent (een gemodificeerde versie van dat van Matthäus Hipp) als standaard contactstelsysteem voor moederklokken te exploiteren, maar werd daarbij verslagen door George Bowell die een betere uitvoering van het Hipp principe toepaste voor zijn Silent Electric Clock Co. Uiteindelijk selecteerde de British Post Office het Hipp ontwerp van Bowell als standaard contact voor moederklokken en dit werd een van de meest succesvolle systemen voor het aandrijven van elektrische moederklokken en de daarbij behorende slaafklokken in de UK.

Luxe segment

Toen duidelijk werd dat de Britse markt voor (industriële) moederklokken zou worden gedomineerd door Synchronome

en Gent (voor de systemen met een gravitatie arm) en het Hipp-toggle systeem van de Silent Electric Co., besloot Murday zich te concentreren op klokken voor de consumentenmarkt. In 1910 ging hij samenwerken met The Reason Manufacturing Co. die zijn elektrische klokken met balanswiel en Hipp-contact, alsmede de pendule klokken van Murday, ging vervaardigen. Deze klokken werden op kleine schaal gebouwd en waren bestemd voor een zeer beperkt luxesegment voor de binnenlandse markt. Aangezien de klokken van Murday zeer kostbaar waren om te produceren, zijn er slechts weinig van verkocht.

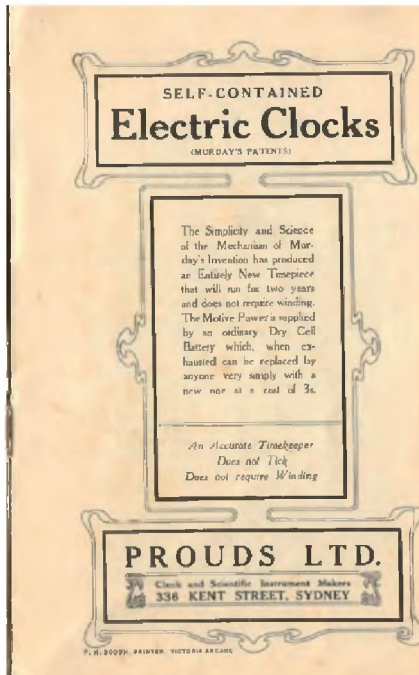
Emigratie Australië

Het zal niet verwonderen dat Murday onder deze omstandigheden een weinig rooskleurig toekomstbeeld zag voor zijn klokken. In 1911, hij was toen 46, emigreerde Thomas Murday met zijn vrouw en kinderen naar Australië, waar de vraag naar elektrische klokken explosief groeide, en vestigde zich in Sydney. Daar trad hij in dienst bij Prouds Ltd. als manager van de divisie 'electric clocks and scientific instruments' en wist uiteindelijk succes te boeken met de ontwikkeling en verkoop van elektrische moederklokken.

De klokken van Prouds werden niet vervaardigd naar het ontwerp van Murday zoals bij Reason. De catalogus van het Australische bedrijf omvatte tal van elektrische pendules, waarvan enkele op basis van een patent van Murday, evenals zijn 'masterpiece' met het horizontale balanswiel (Afb. 8,9 en 10). Het is vrijwel zeker dat deze laatste klokken werden gemaakt door Reason en in Australië door Prouds (in licentie) op de markt werden gebracht. Nadat Murday naar Australië was geëmigreerd, kwam Reason Manufacturing in handen van Allen West, een fabrikant van elektrische motoronderdelen en schakelsystemen. Deze onderneming legde zich tijdens de 1e wereldoorlog vooral toe op productie ten behoeve van de oorlogsindustrie. Daarmee kwam zeer waarschijnlijk een definitief einde aan de productie van Murday's balance wheel clock en zijn elektrische pendules en konden ze dus ook niet meer door Prouds in Australië worden verkocht.

Conversation piece

Tegenwoordig zijn Murday klokken in de uitvoering met het grote horizontale balanswiel zoals dat heet 'highly col-

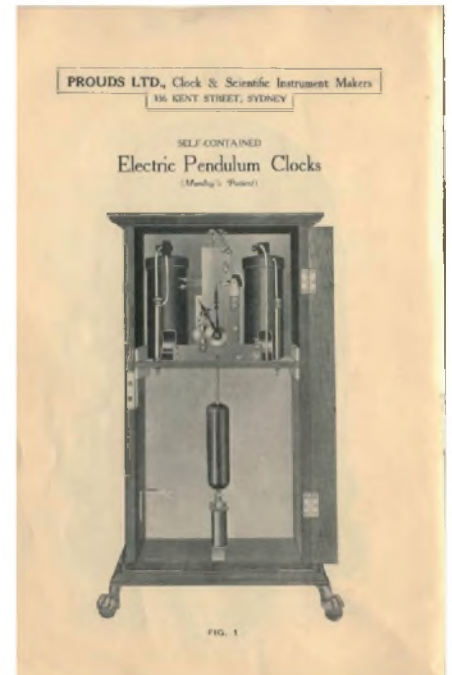
Afb. 8 - Tekst uit de catalogus van Prouds die de Murday klok aanbeveelt als een 'entirely new timepiece'.

lectible'. De betrouwbaarheid is goed, maar een nauwkeurige tijdmetering moet men niet verwachten. Temperatuurcompensatie ontbreekt en het Hipp contact geeft pas op het uiteinde van de swing een

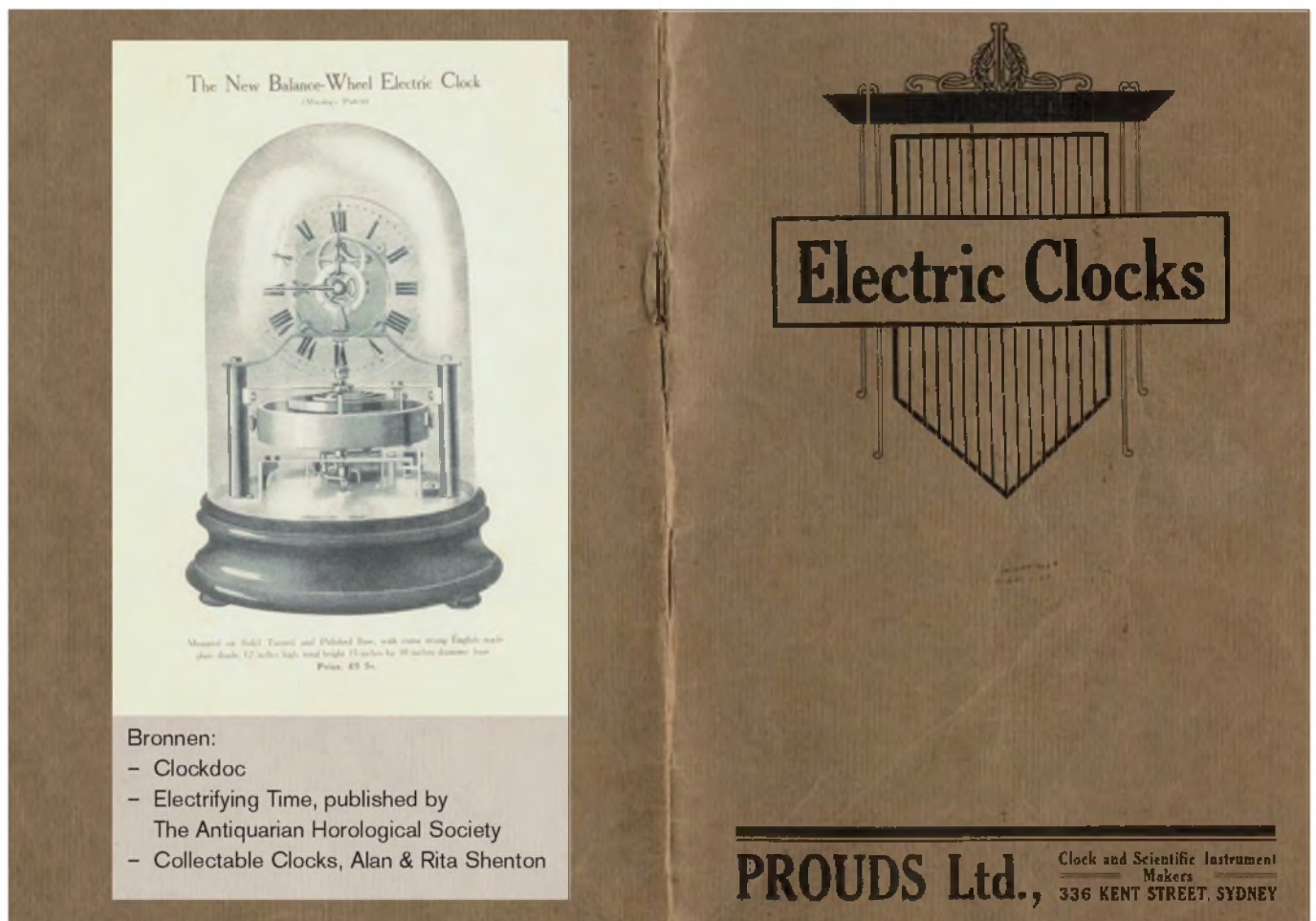

Afb. 9 en 10 - Afbeelding van Murday's balance wheel clock uit de catalogus van Prouds met daarnaast een van Murday's elektrische pendules. Beide met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid door Reason in Brighton vervaardigd.

impuls in plaats van in het midden waar de invloeden van buitenaf het kleinst zijn en dus het balanswiel het minste verstoren. Bovendien telt de klok maar liefst 12 wrijvingspunten. De afwijking van mijn

exemplaar beperkt zich tot enkele minuten per week. Maar het is bij deze klok vooral de decoratieve waarde die telt: een uurwerk als 'conversation piece'.

- Bronnen:
- Clockdoc
 - Electrifying Time, published by The Antiquarian Horological Society
 - Collectable Clocks, Alan & Rita Shenton

PROUDS Ltd., Clock and Scientific Instrument Makers
336 KENT STREET, SYDNEY